

Elementy elektroniczne

dr inż. Piotr Ptak

Politechnika Rzeszowska
Wydział Elektrotechniki i Informatyki
Katedra Podstaw Elektroniki

A-303, pptak@prz.edu.pl, tel. 178651113
konsultacje: pn. – cz. 11-12

Plan wykładu

Tranzystor JFET

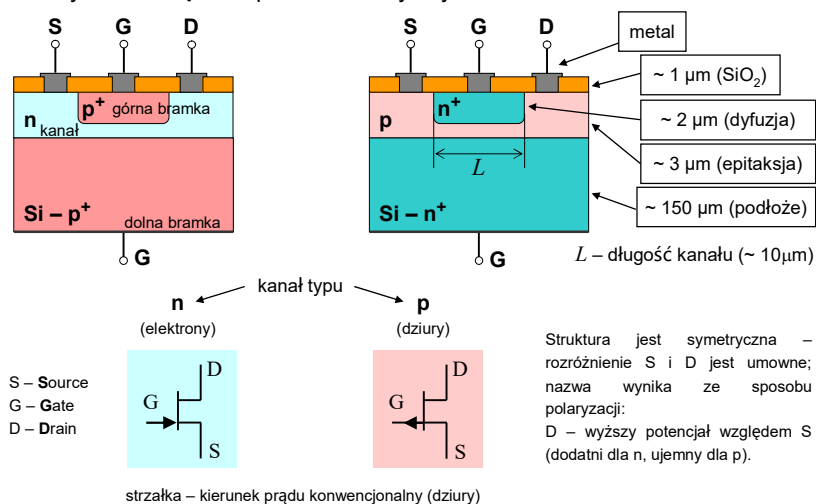
- Budowa i polaryzacja
- Zasada działania – charakterystyka przejściowa
- Zasada działania – charakterystyka wyjściowa
- Charakterystyki statyczne
- Parametry statyczne
- Modele tranzystora
- Parametry małosygnałowe

Tranzystor złączowy PNFET

Tranzystor ze złączem p-n – struktury i symbole

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

3

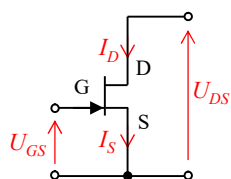

Tranzystor złączowy PNFET

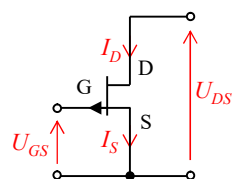
Tranzystor ze złączem p-n – oznaczanie prądów i napięć

Tranzystor z kanałem typu n

$$U_{GS} < 0$$
$$U_{DS} > 0$$

Tranzystor z kanałem typu p

$$U_{GS} > 0$$
$$U_{DS} < 0$$

W stanie ustalonym prąd bramki jest, praktycznie biorąc, równy zero.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

4

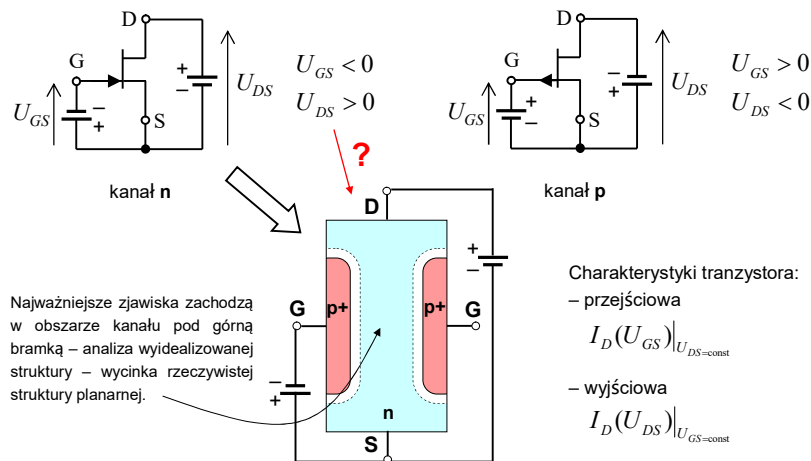
Tranzystor złączowy PNFET - polaryzacja

KPE

Tranzystor pracuje tylko przy zaporowej polaryzacji złącza bramka-kanal –

– jeden sposób polaryzacji tranzystora.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

5

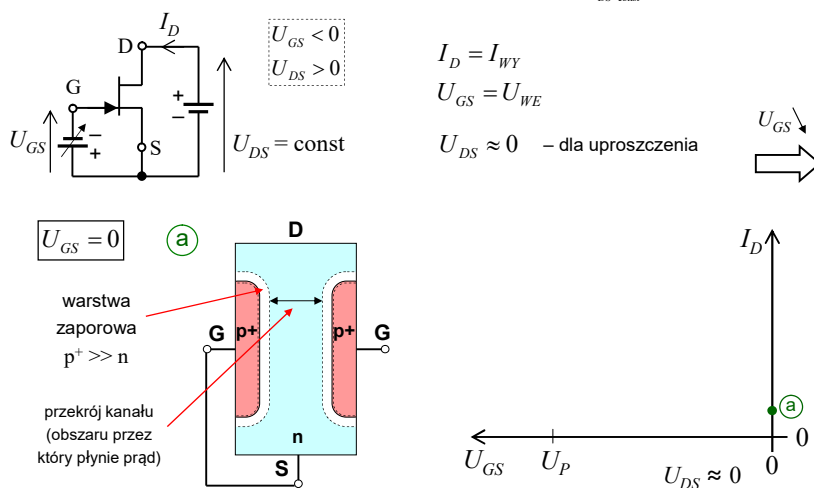

Tranzystor PNFET – ch-ka przejściowa

KPE

Statyczna charakterystyka przejściowa tranzystora: $I_D(U_{GS})|_{U_{DS}=\text{const}}$ kanal n

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

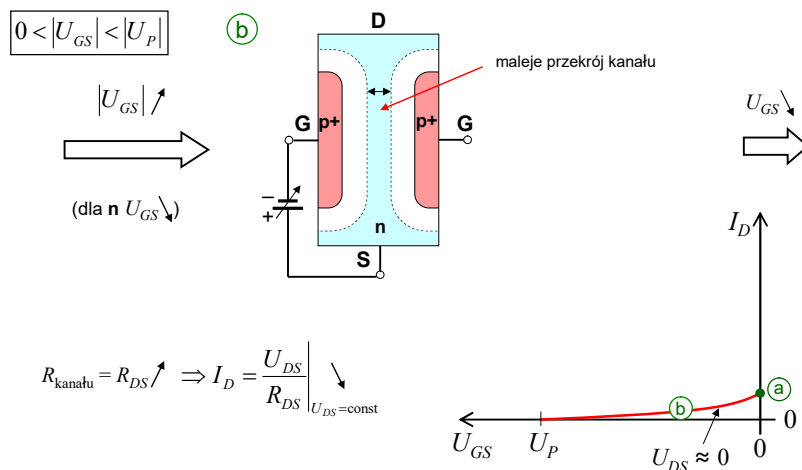
6

Tranzystor PNFET – ch-ka przejściowa

Statyczna charakterystyka przejściowa tranzystora: $I_D(U_{GS})|_{U_{DS}=\text{const}}$ kanał n

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

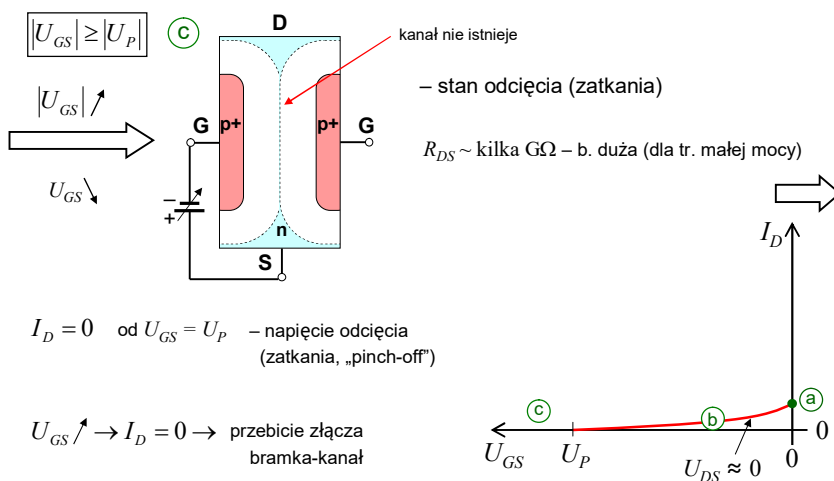
7

Tranzystor PNFET – ch-ka przejściowa

Statyczna charakterystyka przejściowa tranzystora: $I_D(U_{GS})|_{U_{DS}=\text{const}}$ kanał n

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

8

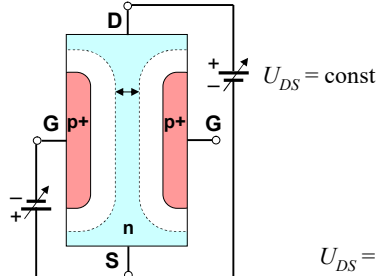
Tranzystor PNFET – ch-ka przejściowa

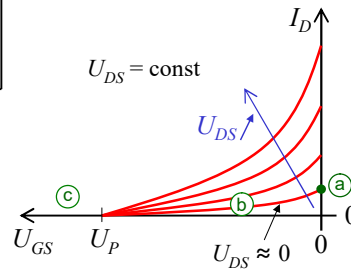
Statyczna charakterystyka przejściowa tranzystora: $I_D(U_{GS})|_{U_{DS}=\text{const}}$ kanał n

Wpływ napięcia U_{DS}

$$0 \leq |U_{GS}| \leq |U_P|$$

Złącze bramka-kanal jest spolaryzowane zaporowo – bardzo duża R_{WE} ! (zaleta!)
Inna polaryzacja nie ma sensu praktycznego.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

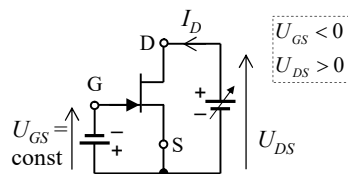
9

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

$U_{GS} = 0$ – na początek

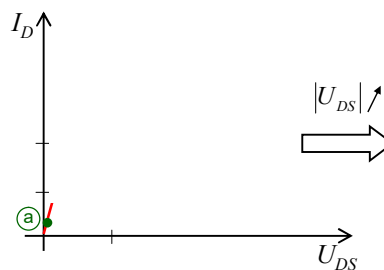
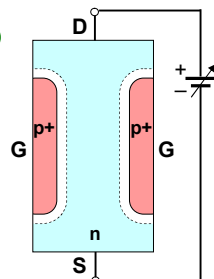
Złącze bramka-kanal jest polaryzowane zaporowo.

$$U_{DS} \approx 0$$

(a)

tranzystor zachowuje się jak rezystor liniowy

$$\Delta I_D \sim \Delta U_{DS}$$

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

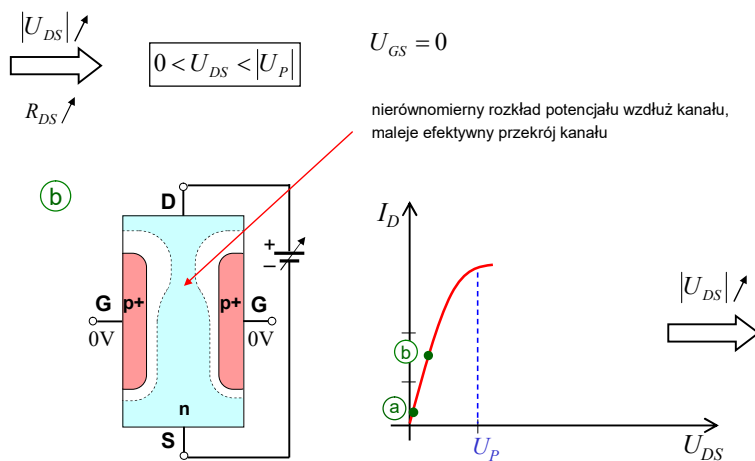
10

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

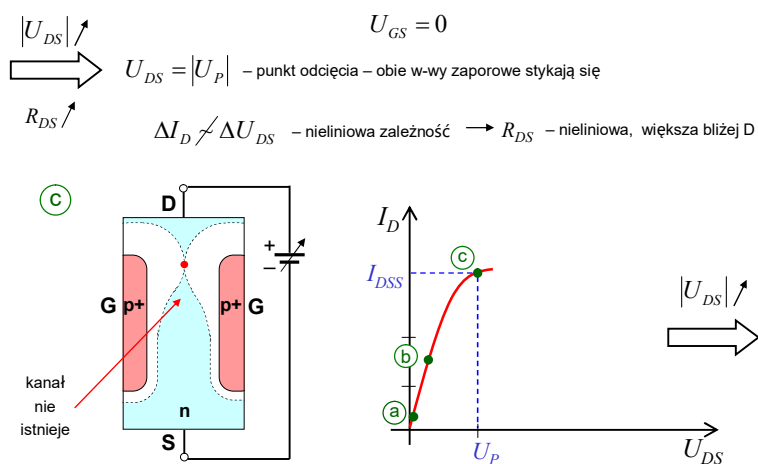
11

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

12

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

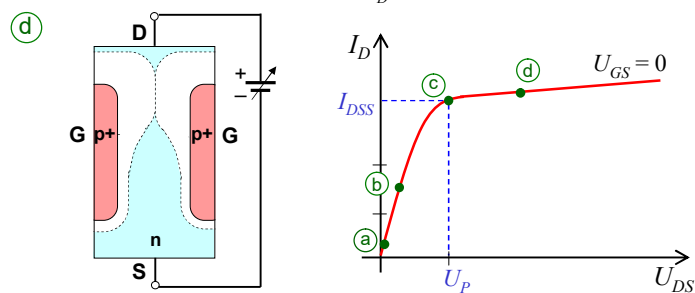

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

$|U_{DS}| \uparrow$
 $\Rightarrow U_{DS} > |U_P|$ – dalszy wzrost U_{DS} nie powoduje prawie żadnych zmian I_D ;
nasycenie prądu ($I_D \approx I_{DSS}$)

$$U_{GS} = 0$$

$$R_{DS} = \frac{\Delta U_{DS}}{\Delta I_D} \text{ – bardzo duża}$$

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

13

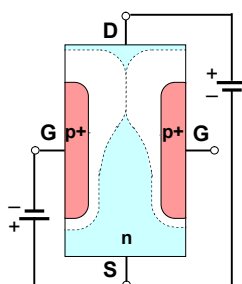

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

Dlaczego prąd I_D płynie mimo odcięcia kanału?

W obszarze zubożonym zachodzi transport nośników:

- składowa wzdłużna pola elektrycznego (przez U_{DS}) unosi elektrony w stronę drenu (podobnie jak w tr. bipolarnym z złączu BC spolaryzowanym zaporowo),
- nie dochodzi do całkowitego zetknięcia się warstw zaporowych – gdy kanał zwęża się, napięcie w małym odcinku przy drenie osiąga tak duże wartości, że następuje nasycenie unoszenia elektronów, a przez to prądu (zostaje bardzo cienki kanał).

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

14

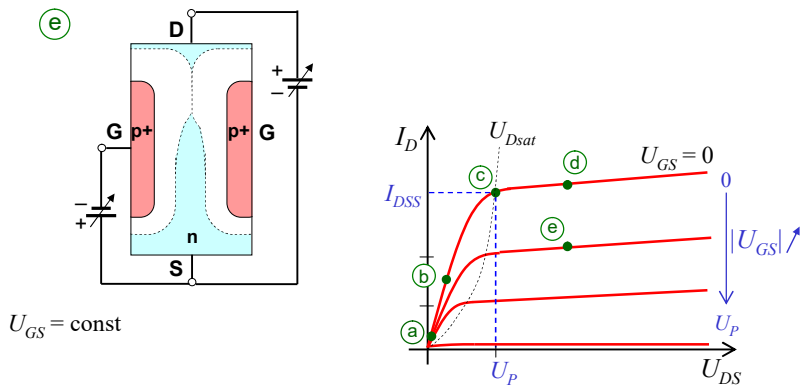

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

Wpływ napięcia U_{GS} (ujemnej polaryzacji bramki)

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

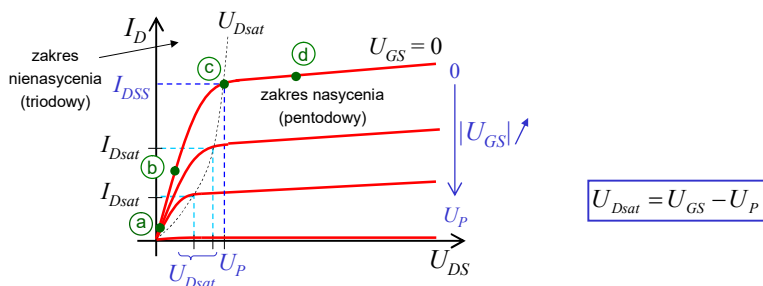
15

Tranzystor PNFET – ch-ka wyjściowa

Statyczna charakterystyka wyjściowa tranzystora: $I_D(U_{DS})|_{U_{GS}=\text{const}}$ kanał n

$$\left. \begin{array}{l} I_D = I_{Dsat} \\ U_{DS} = U_{Dsat} \end{array} \right\} \Rightarrow \left. \begin{array}{l} \max I_{Dsat} = I_{DSS} \\ \max U_{Dsat} = |U_P| \end{array} \right\} \text{ dla } U_{GS} = 0$$

U_{Dsat} – napięcie drenu, przy którym rozpoczyna się stan odcięcia kanału (tranzystor wchodzi w stan nasycenia)

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

16

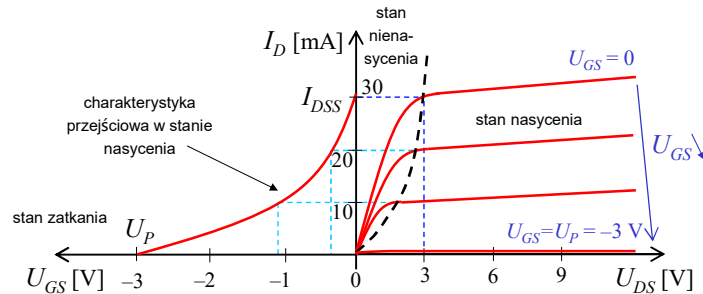

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Charakterystyki statyczne – kanał typu n

Stany pracy tranzystora

- nieprzewodzenia (zatkana): $|U_{GS}| > |U_P|$, U_{DS} – dowolne
- nienasycenia: $|U_{GS}| < |U_P|$ i $|U_{DS}| \leq |U_{Dsat}|$
- nasycenia: $|U_{GS}| < |U_P|$ i $|U_{DS}| > |U_{Dsat}|$

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

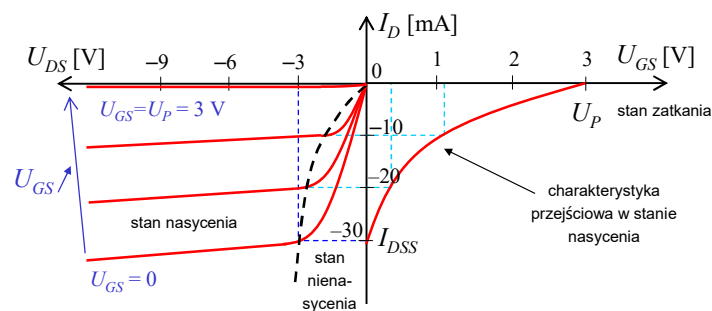
17

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Charakterystyki statyczne – kanał typu p

Stany pracy tranzystora

- nieprzewodzenia (zatkana): $|U_{GS}| > |U_P|$, U_{DS} – dowolne
- nienasycenia: $|U_{GS}| < |U_P|$ i $|U_{DS}| \leq |U_{Dsat}|$
- nasycenia: $|U_{GS}| < |U_P|$ i $|U_{DS}| > |U_{Dsat}|$

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

18

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

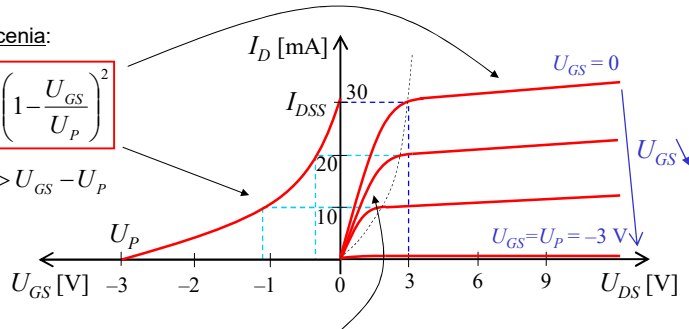

Równania charakterystyk statycznych – kanał typu n: $I_D = I_{DSS} = \text{const}$
(analogicznie dla kanału typu p)

Stan nasycenia:

$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right)^2$$

dla $U_{DS} > U_{GS} - U_P$

Stan nienasycenia:
(zakres liniowy)

$$I_D = G_0 \left(1 - \sqrt{\frac{U_{GS}}{U_P}} \right) U_{DS}$$

dla $U_{DS} < U_{GS} - U_P$

$$G_0 = \frac{qaW\mu_n N_d}{L}$$

– konduktancja kanału

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

19

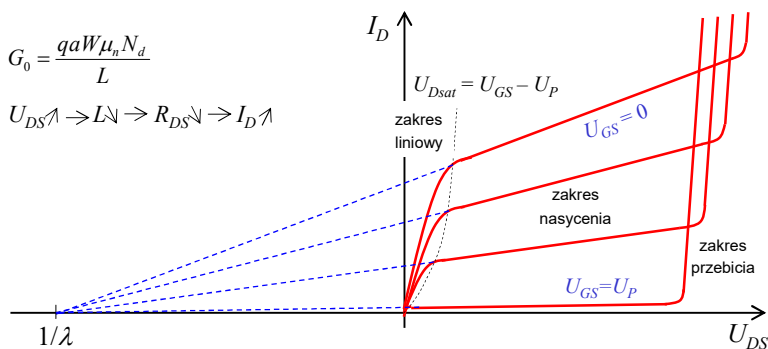
Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Effekt modulacji (skrócenia) długości kanału

$$G_0 = \frac{qaW\mu_n N_d}{L}$$

$$U_{DS} \uparrow \rightarrow L \downarrow \rightarrow R_{DS} \downarrow \rightarrow I_D \uparrow$$

$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right)^2 (1 + \lambda U_{DS})$$

– prąd drenu w zakresie nasycenia
(uwzględniając skrócenie kanału)

λ – współczynnik modulacji długości kanału ($\sim 0,001 \div 0,1 \text{ V}^{-1}$)

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

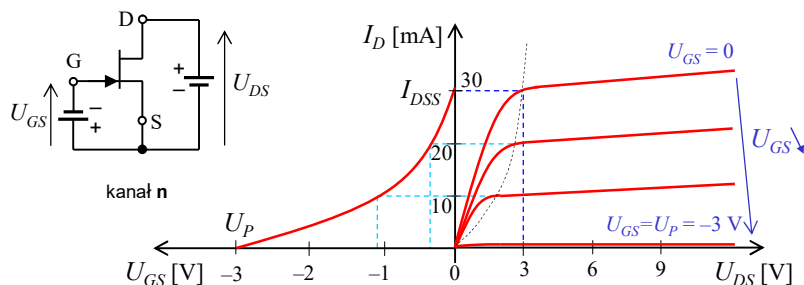
20

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Parametry statyczne

- U_P – napięcie odcięcia,
- I_{DSS} – prąd nasycenia dla $U_{GS} = 0$,
- r_{DS} – rezystancja D-S przy $U_{GS} = 0$ i $U_{DS} \approx 0$,
- I_{GSS} – prąd bramki przy dużym U_{GS} i $U_{DS} = 0$ (zwarcie D i S),
- U_{GSS} – napięcie przebicia G-S przy $U_{DS} = 0$, gdy I_G osiągnie dużą wartość, np. $I_G = 1 \mu A$.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

21

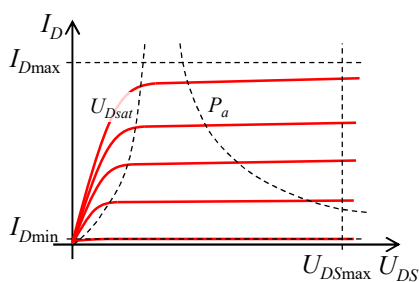

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Parametry statyczne – ograniczenie stanu nasycenia

- stan nienasycenia,
- stan odcięcia,
- P_a ,
- I_{Dmax} ,
- U_{DSmax} .

- U_{DSat} – napięcie nasycenia ($U_{DSat} = U_{GS} - U_P$).
- I_{Dmin} – prąd minimalny – granica między nasyceniem i odcięciem (zniekształcenia nieliniowe).
- P_a – moc admissyjna – maksymalna wartość $I_{dc} \cdot U_{dc}$ – hiperbola mocy.
- I_{Dmax} – prąd maksymalny – zniekształcenia związane z różnym nachyleniem ch-k wyjściowych.
- U_{DSmax} – napięcie maksymalne – ograniczenie ze względu na zjawiska przebiciowe.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

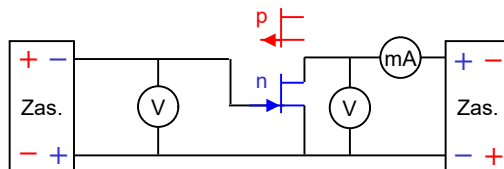
22

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Pomiar charakterystyk

- Określić zakres dopuszczalnych zmian prądów i napięć.
- Pomiar prądu I_{DSS} (przy $U_{GS} = 0$), praktycznie nie zależy od U_{DS} .
- Pomiar napięcia U_P (dla 3 wartości U_{DS}): $U_{GS} = 0 \rightarrow U_P, I_D \rightarrow 0$, w praktyce np. $I_D = 10 \mu A$.
 U_{GS} nie może zbyt przekroczyć U_P – przebicie tranzystora. Można mierzyć razem z:
- Pomiar ch-k przejściowych ($U_{DS} = \text{const}$) – dla trzech różnych wartości U_{DS} .
- Pomiar ch-k wyjściowych ($U_{GS} = \text{const}$) – dla trzech wartości U_{GS} (w tym $U_{GS} = 0$).
- Wyznaczyć parametry statyczne tranzystora.

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

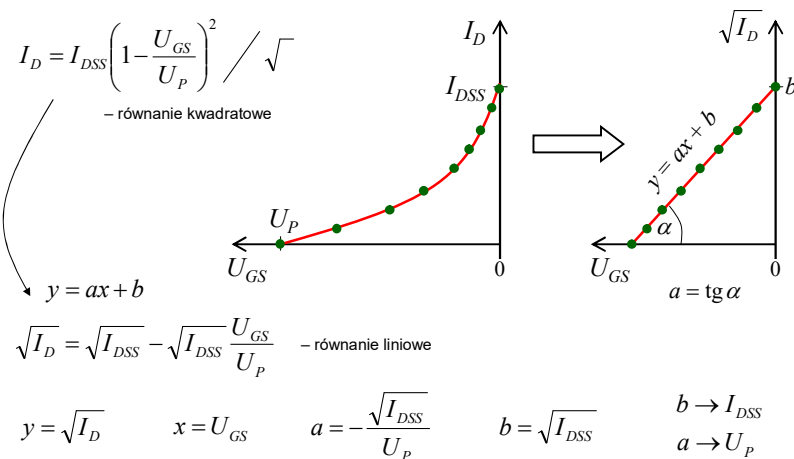
23

Tranzystor PNFET – ch-ki statyczne

Wyznaczenie parametrów statycznych na podstawie pomiarów ch-k.

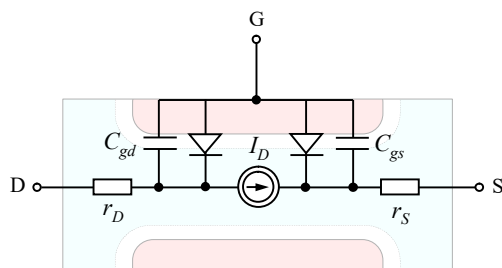

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

24

Model wielosygnałowy tr. PNFET

$$I_D = G_0 \left(1 - \sqrt{\frac{U_{GS}}{U_P}} \right) U_{DS}$$

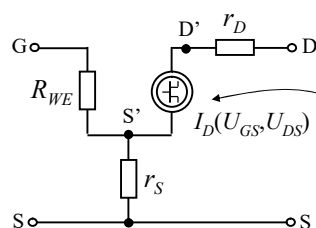
$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right)^2$$

Model statyczny tranzystora PNFET

Dla układu WS

R_{WE} – rezystancja złącza bramka-kanal spolaryzowanego w kierunku zaporowym

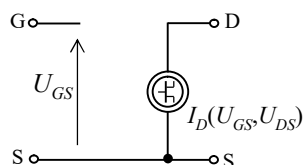
$R_{WE} \sim$ kilka $M\Omega$ – kilka $G\Omega$

$$I_G \approx 0$$

zależne źródło prądowe opisane równaniami charakterystyk statycznych

r_D, r_S – zwykle pomijane na schematach ze względu na niewielki wpływ

$r_D, r_S <$ kilkadziesiąt Ω

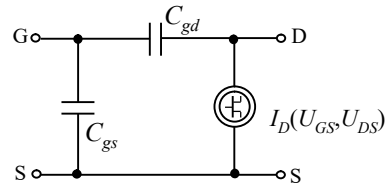

Model dynamiczny nieliniowy

Powstaje przez dołożenie pojemności do modelu statycznego tranzystora.

Dla układu WS

$C_{gs}, C_{gd} \sim$ pojedynczych pF

Reakcja tranzystora PNFET na szybką zmianę warunków polaryzacji nie jest natychmiastowa z powodu dwóch zjawisk:

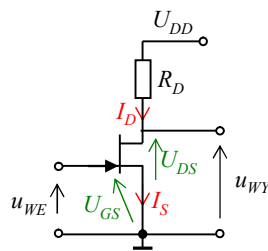
- ładowania warstwy zaporowej złącza bramka-kanal,
- skończonego czasu przelotu nośników przez kanał.

Punkt pracy tranzystora – wzmacniacz WS

Obliczenie punktu pracy tranzystora (I_D, U_{DS}) – w stanie nasycenia

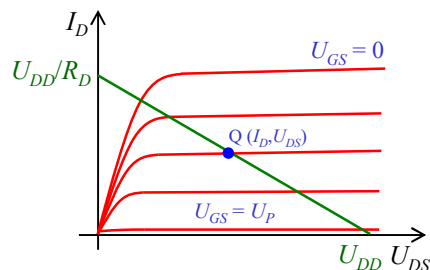
U_{GS} – z oczka

$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right)^2$$

Prosta pracy: $U_{DD} - I_D R_D - U_{DS} = 0$

$$U_{DS} = U_{DD} - I_D R_D$$

$$I_D = -\frac{1}{R_D} \cdot U_{DS} + \frac{U_{DD}}{R_D}$$

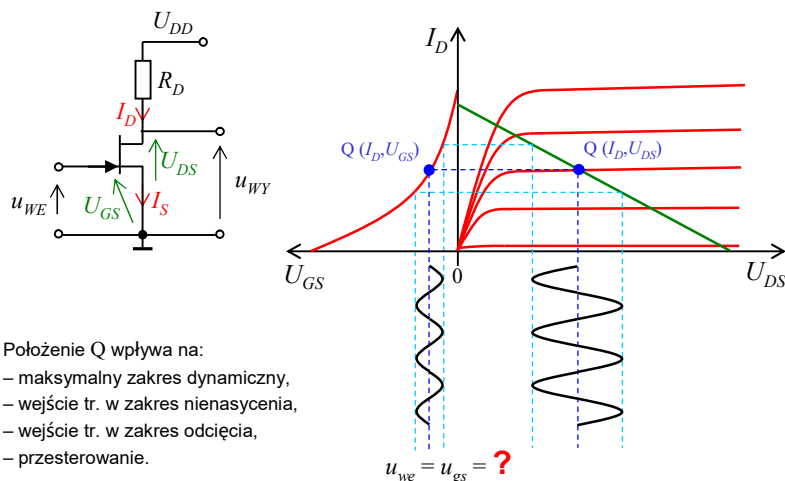

Punkt pracy tranzystora – wzmacniacz WS

Wybór punktu pracy – wpływ na właściwości wzmacniające wzmacniacza

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

29

Parametry małosygnałowe tranzystora

Linearyzacja charakterystyk tranzystora – zakres wartości u_{we}

$$i_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{u_{GS}}{U_P} \right)^2 \quad \leftarrow \begin{array}{l} \text{całkowity prąd drenu} \\ \text{w stanie nasycenia} \end{array} \quad u_{GS} = U_{GS} + u_{gs} \quad \leftarrow \text{całkowite napięcie na bramce}$$

$$i_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} - \frac{u_{gs}}{U_P} \right)^2 = \underbrace{I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right)^2}_{I_D, \text{ składowa stała}} - \underbrace{2I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right) \frac{u_{gs}}{U_P}}_{i_d, \text{ składowa zmienna}} + I_{DSS} \frac{u_{gs}^2}{U_P^2}$$

$$2I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P} \right) \frac{u_{gs}}{U_P} \gg I_{DSS} \frac{u_{gs}^2}{U_P^2} \quad \rightarrow \quad \boxed{2(U_P - U_{GS}) \gg u_{gs}} = u_{we}$$

– warunek „małosygnałowości”

Elementy elektroniczne I – tranzystor złączowy PNFET

30

Parametry małosygnałowe tranzystora

Transkonduktancja małosygnałowa g_m

$$i_D = \underbrace{I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right)^2}_{I_D, \text{ składowa stała}} - 2I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right) \frac{u_{gs}}{U_P} + \cancel{I_{DSS} \frac{u_{gs}^2}{U_P^2}}$$

$2I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right) \frac{u_{gs}}{U_P} \gg I_{DSS} \frac{u_{gs}^2}{U_P^2}$

$$i_D = I_D - \frac{2I_{DSS}}{U_P} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right) u_{gs}$$

$$\left. \begin{aligned} g_m &= -\frac{2I_{DSS}}{U_P} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right) \end{aligned} \right\} i_D = I_D + g_m u_{gs} \Rightarrow i_d = g_m u_{gs}$$

$g_m [\text{A/V}]$ – zależy od punktu pracy tranzystora oraz jego własności fizycznych reprezentowanych przez U_P i I_{DSS}

Analogiczne zależności można wyprowadzić dla stanu nienasycenia tranzystora.

Parametry małosygnałowe tranzystora

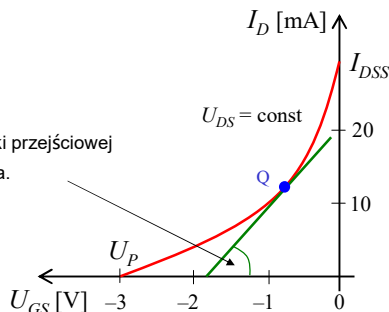
Transkonduktancja małosygnałowa g_m

$$g_m \equiv \left. \frac{dI_D}{dU_{GS}} \right|_{U_{DS}=\text{const}} = -\frac{2I_{DSS}}{U_P} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right)$$

$$g_{m\max}|_{U_{GS}=0} = -\frac{2I_{DSS}}{U_P}$$

$$I_D = I_{DSS} \left(1 - \frac{U_{GS}}{U_P}\right)^2$$

Interpretacja graficzna:
nachylenie stycznej do ch-ki przejściowej
w punkcie pracy tranzystora.

Transkonduktancja opisuje własności wzmacniające tranzystora.

Parametry małosygnałowe tranzystora

Konduktancja wyjściowa (kanału; drenu) g_{ds}

- Z definicji: $g_{ds} = \left. \frac{\partial I_D}{\partial U_{DS}} \right|_{U_{GS}=\text{const}}$ – różne zależności dla stanu nasycenia i nienasycenia
- Dla rzeczywistego tranzystora (uwzględniając skrócenie kanału): $g_{ds} \equiv \lambda I_{Dsat}$

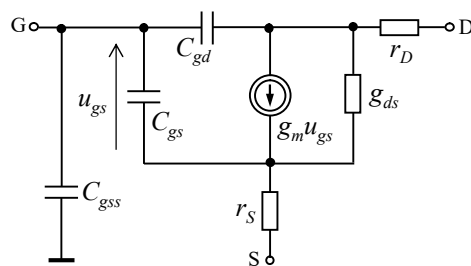
Pojemności bramka-dren C_{gd} i bramka-źródło C_{gs}

- Pojemność bramki jest rozłożona wzdłuż kanału, jednak dla uproszczenia jest reprezentowana w modelu zastępczym przez dwie pojemności.

$$C_{gs} = C_{gs0} \left(1 - \frac{U_{GS}}{\phi_0} \right)^{-1/3} \quad C_{gd} = C_{gd0} \left(1 - \frac{U_{GD}}{\phi_0} \right)^{-1/3}$$

Model małosygnałowy dla WS

W zależności od zakresu częstotliwości i dokładności analizy można pominąć wybrane elementy modelu!

Pojemność między bramką a podłożem C_{gss} : $C_{gss} = C_{gss0} \left(1 - \frac{U_{GSS}}{\phi_0} \right)^{-1/2}$

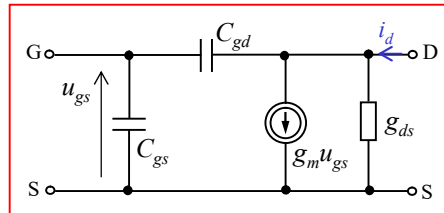
- stosuje się w modelu monolitycznego tranzystora
- (często pomijana)

Rezystancje szeregowe drenu i źródła r_D i r_S

- zwykle pomijane na schematach ze względu na niewielki wpływ

Model małosygnałowy dla WS

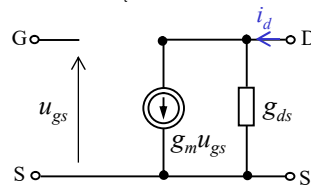

W zależności od zakresu częstotliwości i dokładności analizy można pominąć wybrane elementy modelu!

$g_m u_{gs}$ – źródło prądowe (zależne) sterowane sygnałem z wejścia

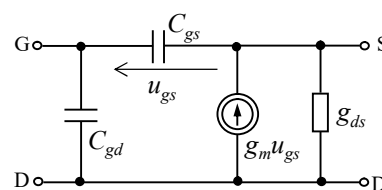
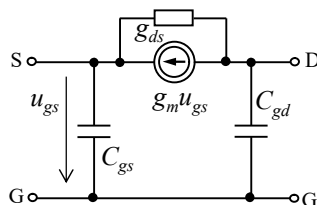
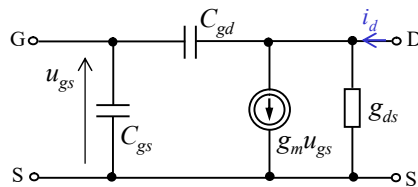
Model quasi-statyczny; dla małych i średnich częstotliwości:

Dla innych układów włączenia tranzystora (WG, WD) schemat należy zmodyfikować.

Model małosygnałowy dla WG i WD

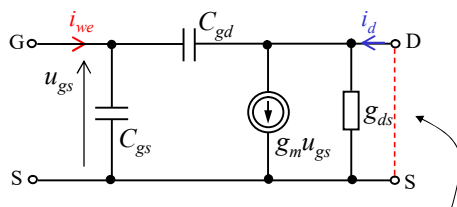

Częstotliwość odcięcia

Częstotliwość odcięcia f_T – skutek dość dużej pojemności bramki: $C_g = C_{gs} + C_{gd}$

f_T – częstotliwość, przy której prąd wejściowy (przy zwartym wyjściu) jest równy prądowi źródła sterowanego:

$$i_{we} = g_m \cdot u_{gs}$$

Przy zwartym wyjściu prąd wejściowy jest prądem ładowania pojemności wejściowych:

$$i_{we} = j\omega(C_{gs} + C_{gd})u_{gs}$$

$$\text{przy } f_T: |i_{we}| = \omega_T(C_{gs} + C_{gd})u_{gs}$$

$$f_T = \frac{g_m}{2\pi(C_{gs} + C_{gd})}$$